

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Гаврилюк Д.Ю.

кандидат політичних наук,

Національний педагогічний університет

імені М.П. Драгоманова

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ЩОДО ВИЗНАННЯ ГОЛОДОМОРУ 1932-1933 РОКІВ ЯК ГЕНОЦИДУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ (ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЕКСПЕРТНОЇ ДУМКИ)

На п'ятнадцятому році своєї незалежності Україна на офіційному рівні визнала одну з трагічніших етапів історії – Голодомор 1932-1933 рр. актом геноциду проти українського народу. Для тодішньої пост помаранчевої еліти це був важливий крок у реанімування історичної пам'яті українського народу від радянських та науково упереджених інтерпретацій та висновків. Віктор Ющенко, як Президент України зумів розпочати де міфологізацію історію українського народу, яка тривалий час не мала активної підтримки з боку держави.

В рамках наукового дослідження для Науково-дослідного, освітнього центру з вивчення Голодомору (НРЕС), було проведено серію експертних глибинних інтерв'ю. Ключова ціль: з'ясувати специфіку політизації українськими політиками теми Голодомору 1932-1933 рр., а також зрозуміти експертну точку зору на результати введення в дію Закону України «Про Голодомор 1932-1933 років в Україні» та оцінку векторів модернізації державної політики пам'яті, особливо щодо Голодомору 1932-1933 рр. Загалом, наукове дослідження ґрунтується на основі проведених 21 глибинних інтерв'ю експертів: політичних експертів, вчених політологів, політичних журналістів.

Як ми пам'ятаємо, у листопаді 2006 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про Голодомор 1932-1933 років в Україні». Даний нормативно-правовий акт став першим офіційним документом української держави, з якого фактично і розпочалась державна політика визнання факту Голодомору 1932-1933 рр. в Україні. Згідно статті 1,

«Голодомор 1932-1933 років в Україні є геноцидом Українського народу», а стаття 2 зазначає, як кажуть «чорне по білому»: *«Публічне заперечення Голодомору 1932-1933 років в Україні визнається наругою над пам'яттю мільйонів жертв Голодомору, приниженням гідності Українського народу і є протиправним»* [1]. Водночас, якщо говорити через призму більше десятиліття, тема Голодоморів, хоч і стало більше вивчатись, досліджуватись, але вона не перестала бути об'єктом періодичних маніпуляцій та дискредитацій з боку ряду політичних сил. В нашому дослідженні ми запитали експертів по-перше, як же вони оцінюють зміни в контексті інтерпретацій теми Голодомору 1932-1933 після прийняття Закону України, яким визначено, що він є актом геноциду проти українського народу зі сторони радянської держави. Другим питанням, яке виявило неоднорідність і багатовекторність в думці експертів, це питання про майбутнє, а саме про шляхи, умови та зміст вдосконалення державної політики пам'яті, особливо в частині теми Голодомору 1932-1933 рр.

Перш ніж почати виклад головних аргументів і позиції експертів з глибинного інтерв'ю, хотіли б наголосити на не менш цікавому історичному епізоді. А саме, що особливістю моменту ухвалення даного закону було те, що до певного моменту вітчизняними політиками вважалося, що більшість в Україні є проросійська і пострадянська, а тому визнання Голодомору мусило б зменшити підтримку основного електорату. Втім як слушно і вельми критично (хоч і справедливо) історик Роман Кабачій: *«Якщо порівнювати український політикум з польським, у останньому існує щось таке як «гася stanу», тобто державний інтерес. В Україні цього поняття не сформовано на багатьох рівнях, не лише на історичному, але він багато у чому є визначальним»*.

Власне тому ми робимо проміжний висновок, який підтвердило і наше дослідження, спекуляції політиків в Україні на темі голодоморів взагалі і Голодомору 1932-1933 рр. зокрема не зникне. Прогнозованим є частота згадувань та використання політиками влади і опозицій. Це може бути контекст показової ідеологічної інакшості, «про українськості» політичної партії чи лідера. Не виключно, що тему голодоморів продовжать використовувати як в суто церомінальних (вшанувальних) традиціях та як інструмент в умовній «історичній війні дискурсів між Україною і Росією». Так, зокрема політолог Є. Заїка, відповідаючи на питання про наслідки визнання Україною голодомору 1932-1933 рр. геноцидом українців, в оцінках звичайного народу –

нічого не змінило а от в оцінках політиків – це стало приводом для продовження політичних спекуляцій.

До позитивних наслідків законодавчого визнання факту Голодомору 1932-1933 рр. та інтерпретація його як геноциду українського народу експерти, що долучились до проведення експертного глибинного інтерв'ю стали: 1) з'явилась можливість апелювати до цього факту як до закріпленого законом. Тобто посилалися на певний консенсус який опоненти намагаються розхитувати (*Я. Божко, політолог*); 2) офіційне визнання було важливим кроком для подальшої комунікації на міжнародній арені та об'єднання зусиль міжнародної спільноти з цього питання. Як з боку політичного, так і з точки зору громадянського суспільства, це визнання є прогресивним, демократичним та має сприяти посиленню консолідації українського суспільства (*М. Джигун, політичний експерт*); 3) вперше в історії незалежної України з'явилася однозначна офіційна і справедлива оцінка Голодомору 1932-1933 рр. Позиція, яка поступово за ці 14 років стала загальноприйнятою на рівні політикуму та громадськості. Тому не дивно, що опитування громадської думки останніх років демонструють суспільний консенсус щодо оцінки цієї події (*В. Бабка, політолог, Державна наукова установа "Енциклопедичне видавництво"*); 4) після прийняття закону стало незручно у публічній площині відкрито, напряду спростовувати факт геноциду українського народу (*Я. Бабак, політична журналістка, UA: Суспільне*); 5) закон визначив межі інтерпретацій для захисту національних інтересів від маніпуляцій з боку агресивно налаштованих країн. Це нормальна і доцільна практика (*О. Свидинок, політолог*); 6) Найбільші зміни відбулися після просвітницької роботи з питання Голодомору 1932-1933 рр. (*Б. Кузьмич, Національний університет Острозька академія*).

В той же час, проведене експертне глибинне інтерв'ю містило й інші оцінки, які заслуговують не лише на увагу, ба навіть пильність громадян, політиків, які розуміють цінну політичного реваншизму через виборчий бюлетень, реваншизму для якого історія це не червона лінія, а лише набір дискурсів, які варто використати політикам для примноження собі і зменшення дивідендів в політичних опонентів. Так, доктор політичних наук Д. Яковлев (Національний університет «Юридична академія») з одного боку визнає, що в законі все було виважено. На сьогодні, як він вважає негативна оцінка дій радянської держави переважає з боку більшості політичних сил. Експерт звертає увагу, що лівий політичний

рух у нас взагалі сьогодні відсутній, навіть після виборів 2014 та 2019 років. Можливо у майбутньому з'являться ліві політичні партії, які будуть прагнути перегляду закону України про Голодомор 1932-1933 рр.

Більш критичними були експерти – доктор політичних наук В. Бушанський та кандидат наук з державного управління, В. Пальоха. Перший зокрема звертає увагу на те, що українській політичній культурі не притаманна повага до закону. Відповідно, вважає експерт, ані Конституція України, ані інші нормативно-правові акти не є цінністю. Таким чином резюмує В. Бушанський, суто формальне ухвалення закону жодним чином не позначиться на сприйнятті Голодомору, в будь-яких інтерпретаціях, навіть як геноциду українців. Його колега, В. Пальоха (*Український Центр суспільного розвитку*) доповнює і фокусує увагу на іншому, а саме, на історії еволюції правової культури. Умовний «канон» якої полягає в тому, що прийнятий Закон не є константним, а до нього легко внести зміни, зробити поправки, «розмити» в інформаційному полі чи змістити акценти в його інтерпретації.

Говорячи про закон, в своєму науковому дослідженні, нами експертам було адресоване одне з головних питань, умовне «Що далі?», «Чи є життя після прийняття закону?». Так в глибинному експертному інтерв'ю ми запитали фахівців про їх оцінку в якому векторі має прямувати державна політика пам'яті, особливо в контексті теми Голодомору 1932-1933 рр.? Чи спроможний на це оновлений Інститут національної пам'яті та політики загалом (від президента до парламентаря)?

На думку експертів, ключовими векторами та змістами державної політики пам'яті, особливо щодо теми Голодомору 1932-1933 рр. є: 1) державна політика національної пам'яті має радше орієнтуватися на видачу грантів установам та експертам на розробку профільної теми аніж на самостійні зусилля з розробки (Я. Божко, політичний консультант); 2) Важливо, щоб Інститут національної пам'яті перетворився в професійну інституцію, яка займається просвітницькою функцією, а інституцію в політичних цілях (О. Гнидюк, політичний аналітик); 3) Державна політика має бути спрямована на однозначне та беззаперечне визнання факту Голодомору, проводити інформаційну політику як в Україні, так і закордоном, поширювати знання про Голодомор крізь мистецтво, фільми, музику, історії тощо (М. Джигун, політолог); 4) Державна політика пам'яті має рухатися у напрямку балансу між надмірною віктимізацією та героїзацією, інклюзивності

національних наративів. Потрібне розширення спектру просвітницьких ініціатив, які попереджуватимуть формування міфів в суспільній свідомості, натомість доноситимуть правдиву інформацію про наше минуле (В. Бабка); 5) Державна політика пам'яті в Україні має бути інклюзивною і зважати на величезне (історичне, етнічне, економічне, етнографічне) різноманіття нашого суспільства. Вона має спрямовуватись насправді в майбутнє, давати ґрунт для об'єднання, формувати не лише ставлення до трагічних сторінок нашої історії, а й демонструвати історії успіху, коли згуртована позиція українців давала чудові результати. Я думаю, що президент Зеленський саме орієнтований на такий підхід, тому він буде докладати максимум зусиль для його досягнення (доктор політичних наук (КНУ імені Т. Шевченка); 6) Має бути збережено вектор «політики пам'яті» минулого керівництва, бо це і є державна політика – політика держави Україна (В. Димов, Центр стратегічних комунікацій «Форум»); 7) Державна політика пам'яті має, окрім історичної об'єктивності, мати навчальну та освітню мету. Історичні події мають отримати належну оцінку та вчити своїх громадян цінувати незалежність та відстоювати її. ІНП має розширювати свої повноваження і займатись не декомунізацією, але і формувати історичний дискурс, влаштовувати просвітницькі акції та заохочувати молодь до вивчення історії, зокрема Голодомору 1932-1933 рр. (О. Свидинок, політичний експерт); 8) Маємо усвідомити, що тема Голодомору 1932-1933 рр. в дискурсивному аспекті не належить ані правим, ані лівим. Це справді геноцид з боку тоталітарної держави. Потрібно відслідковувати усі спроби як лівих так і правих використати національну трагедію в якості виборчих маніпуляцій, тобто включити у націоналістичний пакет символів, або у соціалістичний пакет (Д. Яковлев, доктор політичних наук НА «ЮО»).

Аналізуючи вище зазначене ми прийшли до ряду ключових висновків. Перший, це те, що український історичний та політичний дискурс щодо Голодомору 1932-1933 рр. не має бути виправдальним перед радянською і російською візією/оцінок щодо радянських етнічних репресій, яким і був український голодомор. Втім і звужувати державну політику суто до множення ненависницького антирадянського контенту теж не є раціональним кроком. Другий висновок, українська історична наука, політологія, українські політики не можуть нехтувати/сторонитись/соромитись/боятись протидії з історичними фейками і міфами про Голодомор 1932-1933 рр., які множити і множитимуть

проросійські політичні групи, які з українського мають лише номінальний паспорт громадянина України та юридичну реєстрацію. Якщо цього уникати чи робити замало, Україна програватиме «війну дискурсів», Голодомор 1932-1933 рр. та інші голоди будуть інтерпретуватись і утверджувати в українській громадській та світовій думці, що це всього на всього «результат тотального неврожаю в СРСР і боротьба проти куркулів, які не бажали ділитись країною рад». Третій висновок, тема голодомору не має бути частиною спекулятивних політичних риторик. Політики з низьким рівнем знань і освіти щодо вітчизняної історії, які не підкріплюють їх знанням і аналізом історичних джерел, наукових досліджень, свідчень очевидців, архівних матеріалів не мають права навіть коментувати і висловлювати свою думку, не спекулювати на історичній пам'яті – це обов'язок кожного свідомого українця.

Список використаних джерел:

1. Про Голодомор 1932-1933 років в Україні: Закон України від 28.11.2006. 376-V. Дата набрання чинності: 01.12.2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-16> (дата звернення: 27.01.2020).

Єсенніков К.В.

студент,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ДОВІРИ

Довіра є базовим елементом громадянського суспільства й виражає собою складне ієрархічне соціальне явище. Вона має характер очікування бажаного результату та базується на впевненості в правильності й ефективності дій об'єкта довіри, визнанні його діяльності як відповідної власним інтересам. Виокремлюють три види довіри: до себе, до інших людей, до світу. Також розмежовують довіру міжособистісну (як довіру до людей) та інституціональну (як довіру до абстрактних систем).